



Stručna konferencija Forenzička revizija

28. i 29. novembar 2019
Hotel Crystal, Beograd

Naziv rada: INICIRANJE STEČAJNOG POSTUPKA U CILJU
NEOSNOVANOG PRIBAVLJANJA IMOVINSKE KORISTI

Prezenter: dr.sc.Mirsada Murtić

UVOD

- *Cilj rada:*
- *prikazati da je u Bosanskohercegovačkom stečajnom sistemu sveukupno gledano situacija poprilično loša,*
- *istražiti uzroke te navesti neke tehnike pokretanja stečajnih postupaka nad društvima koji imaju za cilj neosnovano pribavljanje imovinske koristi pojedinaca.*
- *Proces korporativnih pronevjera je kontinuiran i rastući fenomen, te iz godine u godinu postaje sve veći, a po legalnosti sve agresivniji prelazeći polako iz sive zone tolerantne računovodstvene prakse u crnu zonu, odnosno protuzakonito krivotvorenje računovodstvenih iskaza*

- Glavne osobine kreativnog računovodstva: (Belak V., 2008.)
- „prilagođavanje“ finansijskih izvještaja da bi se dobila slika po želji subjekta koji izvještava;
- koriste se legalne mogućnosti izbora fleksibilnih računovodstvenih metoda, postupaka i procjena;
- koriste se rubne mogućnosti iskazivanja događaja, kao i nejasna područja računovodstvenih standarda koja otežavaju kontrolu i reviziju;
- ističe se značenje informacija koje pogoduju izvještajnom subjektu, a umanjuje i skriva značenje informacija koje mu ne pogoduju;
- primjenjuju se i mnoge zloupotrebe koje znatno prekoračuju zakonske okvire i prelaze u kriminal koji se teško otkriva.

- *Kreativna računovodstvena praksa dovela je do otvaranja brojnih stečajnih postupaka privrednih društava u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) i Evropi (Enron (SAD) 2001. godine, WorldCom (SAD) 2002. godine, Parmalat (Italija) 2003. godine itd.).*
- *U Bosni i Hercegovini namjerno pokretanje stečajnog postupka privrednog društva od strane pojedinih vlasnika privrednih društava je postalo uobičajena i česta pojava.*
- *Svi oblici zloupotrebe stečaja privrednog društva, kako bi se izbjeglo plaćanje obaveza prema državi, drugim privrednim subjektima i zaposlenima, po pravilu su vezani za osnivanje privrednog društva povezanih lica.*

KARAKTERISTIKE MANIPULATIVNIH FINANSIJSKIH INFORMACIJA

- Kao ključni nosioci finansijskih informacija za donošenje poslovnih odluka i razvoj poslovanja, finansijski izvještaji su podložni da se koriste kao temelj za objavljivanje iskrivljenih informacija.
- Proces korporativnih pronevjera je kontinuiran i rastući fenomen, te iz godine u godinu postaje sve veći, a po legalnosti sve agresivniji prelazeći polako iz sive zone tolerantne računovodstvene prakse u crnu zonu, odnosno protuzakonito krivotvorenje računovodstvenih iskaza. (Negovanović M, 2011).
- Iskrivljeni finansijski izvještaji postoje od kada postoji i samo finansijsko izvještavanje, a objavljivanjem informacija koje su u suprotnosti sa ekonomskom realnošću poslovnog subjekta na koji se odnose ostvaruju se samo neki kratkoročni materijalni ciljevi menadžmenta ili vlasnika.

- Posljedice objavljivanja iskrivljenih informacija u finansijskim izvještajima su: (Kaparavlović, N., 2011).
 - gubitak povjerenja u vjerodostojnost i pouzdanost finansijskog izvještavanja od strane korisnika finansijskih izvještaja,
 - stečaj i veliki finansijski gubici, degradiranje efikasnosti i efektivnosti korporativnog upravljanja,
 - gubitak kredibiliteta računovodstvene i revizorske profesije i slično.

KONCEPT KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA

- Po svojoj definiciji računovodstvo bi trebalo da predstavlja osnovni izvor informacija o poslovnim događajima koji se odvijaju u poslovnim sistemima i njihovom okruženju.
- Kako računovodstvo kao posebna aktivnost pruža relevantne informacije svim zainteresiranim korisnicima, kvalitet informacija zavisi od pravilnog ustrojavanja kao uslužne aktivnosti jer se na osnovu istih donose ključne menadžerske odluke.
- Zadatak kreativnog računovodstva je, teoretski, u njegovim počecima bio zamišljen kao instrument koji bi trebao omogućiti realan i objektivni prikaz stvarnog finansijskog položaja i rezultata poslovanja poslovnih subjekata putem finansijskih izvještaja unutar računovodstvenog regulatornog okvira.

OBILJEŽJA RAČUNOVODSTVENE KREATIVNE PRAKSE

- U praksi je poznat veliki broj slučajeva gdje su računovođe svojim znanjem poznavanjem struke dali doprinos u kreiranju i objavljivanju pogrešne, a ne realne slike poslovanja društva, iako je u Kodeksu etike za profesionalne računovođe navedeno da računovođa ne smije svjesno učestvovati u bilo kojoj nezakonitoj ili ilegalnoj aktivnosti, niti u aktivnostima koje narušavaju ugled računovodstvene profesije. (Isaković - Kaplan, Š., 2016).
- Računovodstvena praksa je bogata primjerima primjene kreativnog računovodstva čijom, primjenom se objavljuju neistinite, neobjektivne i nerealne finansijske informacije u finansijskim izvještajima, odnosno vrši se objavljivanje iskrivljenih informacija u finansijskim izvještajima.

NEGATIVNI EFEKTI OBJAVLJIVANJA ISKRIVLJENIH INFORMACIJA

- Efekti od samo nekih negativnih posljedica objavljivanja iskrivljenih informacija u finansijskim izvještajima su:
- smanjenje kvaliteta, pouzdanosti, transparentnosti i integriteta finansijskog izvještavanja,
- manji kredibilitet i povjerenje tržišta kapitala u pouzdanost finansijskih informacija,
- stečaj ili veliki ekonomski gubici društva koje objelodanjuju divergentne finansijske informacije,
- sumnja u efikasnost revizije finansijskih izvještaja,
- smanjen kredibilitet i povjerenje u računovodstvenu i revizorsku profesiju, negativan uticaj na ekonomski rast i prosperitet jedne nacije i sl.

STEČAJNI POSTUPAK

- Stečaj je zakonom utvrđen postupak koji se provodi nad imovinom dužnika radi kolektivnog namirenja povjerilaca. (Zakon o stečajnom postupku FBiH).
- Stečajni povjerilac je povjerilac stečajnog dužnika koji u vrijeme otvaranja stečajnog postupka ima kakvo imovinskopravno potraživanje prema njemu. (Razlučni i izlučni)
- Osnovna dva organa stečajnog postupka je dakle stečajni sud i stečajni upravnik neizostavljajući naravno ni stečajnog sudiju. (Zakon o stečajnom postupku FBiH).
- Prema posljednjim objavljenim podacima kompanije „LRC INKASSO“ Odjela za upravljanje potraživanjima kompanije LRC iz Sarajeva, u BiH je u prvih šest mjeseci 2017 godine pokrenuto ukupno 574 postupka likvidacija i stečaja preduzeća što je za 15 više u odnosu na isti period prethodne godine, dok je iz registra pravnih lica izbrisano 339 firmi. Prema podacima koje ova kompanija objavljuje u prvih šest mjeseci 2017. godine otvoren je 121 stečajni postupak i 453 likvidacije.

NAMJERNO INICIRANJE STEČAJNOG POSTUPKA

- Namjerno iniciranje stečajnog postupka nanosi štetu povjericima, samom preduzeću, kao i zaposlenicima.
- Generalno, namjerni stečaj ima sljedeća obilježja:
- dužnik prikriva obaveze i imovinu;
- potraživanja imaju značajno dospijeće;
- nakon isteka tekućih plaćanja postoje finansijska ulaganja.
- Zakonodavstvom su regulisani i uspostavljeni različiti oblici odgovornosti za one koji su odlučili pokrenuti namjerni stečajni postupak. U slučaju veće štete moguće su kaznene odgovornosti dok se u svim ostalim slučajevima dužnik dovodi u administrativnu odgovornost.

INICIRANJE STEČAJNOG POSTUPKA NA PRIMJERU DRUŠTVA U PRAKSI

- *Zemlje u tranziciji, među koje spada i Bosna i Hercegovina naročito su privlačne međunarodnim strukturama organiziranog privrednog kriminala, te se u ovim zemljama ovaj problem posebno potencira.*
- *U praksi su sve češći primjeri da se prijenos protuvpravne imovinske koristi na treće osobe vrši prijenosom na pravne osobe, pa i prijenosom imovinske koristi u druge zemlje.*
- *Tužilaštva u BiH godinama istražuju prijave o namjernom dovođenju preduzeća do stečaja i nedozvoljenim radnjama u stečajnim postupcima, istražne radnje traju godinama, a imovina društava koja su kupljena u bescijenje već odavno je rasprodana. Nije poznato da je u BiH podignuta ijedna optužnica za namjerno izazivanje stečaja radi preuzimanja imovine preduzeća.*

PRIMJERI INICIRANJA STEČAJNOG POSTUPKA U BIH

- *Poseban problem u praksi predstavljaju povezana lica.*
- *U poslijeratnom periodu, nakon izvršene privatizacije državnog kapitala u preduzećima, uočene su različite nezakonite aktivnosti novih vlasnika. Ove pojave uglavnom se odnose na neispunjavanje uslova iz ugovora o privatizaciji, zbog čega agencije za privatizaciju i dioničari pokreću sudske postupke (kršenje odredbi o nastavku registrirane djelatnosti, zadržavanja zaposlenih radnika, proširivanje djelatnosti, investicije i drugo).*
- *U sudskom postupku dolazi do raskida ugovora o privatizaciji i vraćanja poslovnih subjekata u posjed ranijeg vlasnika, ali često sa teškim posljedicama jer je imovina takvih poslovnih subjekata devastirana, otuđena (najčešće prethodno prenesena na novoosnovane poslovne subjekte) ili opterećena hipotekama u korist banaka, tako da nakon sudskog poništavanja ugovora o privatizaciji često ostaje samo ime poslovnih subjekata sa dugovima i bezvrijednom imovinom.*

Primjeri iz prakse

- U jednom krivičnom predmetu koji se vodi protiv Direktora, radi postojanja osnova sumnje da je izvršio krivično djelo zloupotreba položaja ili ovlašćenja Ugovorom o kupoprodaji državnog kapitala jednog Društva kupac se obavezao sljedeće:
- Izvršiti finansijska ulaganja u visini od 500.000,00 KM i to za kupovinu mašine, renoviranje skladišnih objekata, nabavku obrtnih sredstava i opreme, te nabavku i popravku drugih mašina, sve u roku od 30 dana od potpisivanja Ugovora.
- Izvršiti ostala finansijska ulaganja u potrebnom iznosu u cilju osavremenjivanja poslovnih subjekata u skladu sa planovima razvoja poslovnih subjekata u sve u roku od šest mjeseci od dana potpisivanja Ugovora.
- Analizom dokumentacije nije se moglo steći uvjerenje da je realizovano izvršenje obaveza finansijskih ulaganja u svrhu osavremenjivanja poslovnog subjekta u skladu sa usvojenim planom razvoja. Isti nije bio dostupan, a upitno je da je uopće postojao.

- Uprava, odnosno Direktor je bez saglasnosti većinskih dioničara založio nekretnine za kratkoročni kredit u visini 1.500.000 KM.
- Proizvodnja koja je ionako postala neuslovna i nedovoljna za stvaranje nove vrijednosti zbog zastarjelih mašina i opreme još se više okarakterisala svojim nedostatnim uvjetima za opstanak. Neuslovne prostorije i skladište su pokazatelji da je firma u problemima kojoj je zbog svega navedenog prijetila neizvjesnost u pogledu budućeg poslovanja i opstanka.
- Direktor Društva je dodatno sačinio Ugovor o preuzimanju obaveze na teret predmetnog Društva u visini od 500.000 KM, a koja sredstva predstavljaju depozit poslovnog partnera od Kupca kao garancija za finansijska ulaganja shodno Ugovoru o kupoprodaji državnog kapitala.
- Vidljivo je da se obaveza suštinski ne odnosi na Društvo nego na Kupca kao fizičkog lica. Iznos isplaćenih sredstava Direktoru u visini od 200.000 KM, koja su prvobitno tretirana računovodstveno kao akontacija isplaćena istom, pa su potom preknjižena na konto potraživanja za date pozajmice, a nakon toga otpisana u cijelosti, približno odgovara iznosu koji je uplaćen kao depozit u procesu privatizacije.

- U javnosti je još nepoznat slučaj privatne građevinske firme čiji vlasnik je kroz gradnjukompleksa stambeno poslovnih jedinica prouzrokovao višestruku štetu mnogim učesnicima na tom projektu.
- Prvo što je učinio, navodno je kupio zemlju od čega je prodavcu javnoj firmi od tri milona KM uplatio jedan milion KM. Ugovorom je regulisao plaćanje ostataka nakon prodaje kompleksa. Zemlju nikada nije platio a uredno ju je evidentirao u svojim poslovnim knjigama.
- Drugi korak je kreditno zaduženje od banke u visini od sedamnaest milona konvertibilnih maraka. Ugovorom o kreditu je regulisan grejs period od tri godine sa plaćanjem kamata u cjelokupnom iznosu nakon dospijeća otplate prve rate što znači dospijeće nakon tri godine. Za hipoteku dao je zemljište i objekat u izgradnji za koje su uredno pribavljene neophodne dozvole i saglasnosti. Ne treba napominjati da su uvjeti izdejstvovani za dobijanje kredita više nego povoljni i naprosto nemogući bez organizovanja više povezanih lica u ovom poslu. Kredit nikada nije vratio a niti je isti evidentiran u poslovnim knjigama, tačnije podračun poslovne banke učesnice u ovoj transakciji nije uopće nije iskazan u poslovnim knjigama.

- Treći korak jeste prodaja stanova kupcima fizičkim licima, za čiju prodaju je prilagao odobrenje od banke o oslobađanju hipoteke. Fizička lica su uplaćivala novac direktno u blagajnu firme. Novac nije položio na račun a u evidencijama se vode potraživanja od kupaca u visini od cca šestmiliona konvertibilnih maraka.
- Četvrti korak jeste forniran dug prema podizvođačima. Naime, u početku poslovne saradnje avansirao je dio sredstava i stekao povjerenje podizvođača. Sa nekima je sklopio dogovor o kompezaciji izgrađenih stanova u protuvrijednosti za njihove izvršene usluge. Epilog ovog poslovnog odnosa je neplaćen dug podizvođačima u visini od cca milion i sedam stotina konvertibilnih maraka.
- Peti korak jeste neplaćanje PDV-a po osnovu prodatih poslovno stambenih-jedinica u visini od cca milion konvertibilnih maraka.

- Vlasnik ovog projekta i direktor predmetne firme nosioca posla je imao značajan udio u još dva povezana lica. Ti udjeli nisu evidentirani u poslovnim knjigama na adekvatan način. Nakon svih radnji prethodno navedenih, izvukao je imovinu iz firme na način da je sa povezanim licima sačinio ugovore o zalogu i sve nekretnine su upisali u registar zaloga a na ime preuzimanja obaveza koje su fiktivno formirane.
- Preuzete obaveze su se odnosile na kupovinu bezvrijednih udjela predmetne firme po enormno visokim cijenama. U daljem procesu on kupcima ne isplaćuje udjele a za čiju isplatu je garantirao imovinom društva.
- Kupci podnose tužbu nadležnom sudu. Kako je imovina založena, a nijedna strana u postupku se nije protivila, već na prvom ročištu se donosi presuda u korist kupaca te se bez problema se ista isknjižava iz poslovnih knjiga i na osnovu sudskih presuda predaje „novim vlasnicima.“

- Na još jednom primjeru iz prakse u međusobnom poslovanju povezanih društava, u 2006. godini evidentirano je na kontu društva LH d.o.o. 548100 - Obaveze za primljene avanse visini od 1.000.000 KM i to avans po računu u visini od 700.00, naplaćan dana 27.07.2006. godine i avans po drugom računu, naplaćen dana 31.07.2006. godine u visini od 300.000 KM.
- Društvo nije bilo registrovano u sistemu PDV obveznika. Računi prevashodno nisu imali potrebne elemente koji bi potvrdili čak i njihovu formalnu ispravnost i isti nisu mogli poslužiti u skladu sa propisima i računovodstvenim principima kao temelj za knjiženje. Istovremeno na kontu društva HY 228040 - Potraživanja od društva LH u istom iznosu od 1.000.000 KM.
- Na kontima društva HY grupe 15 - Dati avansi, iskazani su avansi dati za nabavku materijala, robe i usluga u visini od 25.000 KM.
- Prema Zakonu o PDV-u obveznik PDV-a, stiče pravo na priznavanje ulaznog poreza za dati avans tek u onom obračunskom razdoblju kada je od primatelja avansa primio fakturu za dati avans, jer prema odredbi člana 110. Pravilnika o primjeni zakona o PDV-u, porezna faktura za avans je osnova za obračun izlaznog poreza kod prodavača primatelja avansa, a ulaznog kod kupca davaoca avansa.

- Međutim u navedenom slučaju obračun PDV-a nije sačinjen niti jer isti iskazan u poreznoj prijavi. Nakon toga su u narednoj godini u Društvu HY preknjižili navedeni iznos na konto pozajmice date društvu LH -u. U konačnici niti jedno od ova dva povezana Društva nisu evidentirali račune niti kao kupac niti kao dobavljač a promjene po osnovu potraživanja odnosno obaveza su evidentirane naknadno kao pozajmice i iste kompenzirane.
- Posebno treba naglasiti činjenicu da je finansijske izvještaje oba Društva potpisao isti licencirani računovođa. Nad oba društva je pokrenut stečajni postupak i značajan broj radnika je nakon dužeg niza godina rada u istom ostao su bez posla sa neplaćenim doprinosim i porezima za platu. Tek je nakon sedam godina pokrenut sudski proces protiv odgovornih osoba učesnika u nezakonitim transakcijama i iskazivanju iskrivljenih informacija u finansijskim izvještajima koji je još uvijek u toku.

ZAKLJUČAK

- Ignorisanjem određenih pravila dolazi do divergentnog objavljivanja informacija odnosno do transformisanja finansijskih informacija iz stvarnog stanja u stanje prema želji kreatora finansijskih izvještaja u ovisnosti od toga kakvu korist od takvih aktivnosti očekuju.
- Očigledno je da u praksi postoje slučajevi da vlasnici firmi planiraju namjerni stečaj. Uglavnom se dešavalo da se preduzeće dovede do situacije da se pokrene stečajni postupak iako za to nisu postojali opravdani razlozi.
- Najčešći cilj divergentnog ponašanja jeste izvlačenje imovine iz tih društava ili koristi kroz kreditiranje i davanje pod hipoteku te imovine.
- U većini slučajeva nisu opravdali svoj angažman ni revizori jer nije poznato da je neko od njih podnio prijavu za nezakonito ponašanje u ovim procesima. Uglavnom je to činila Agencija za privatizaciju, ali vrlo često sa zakašnjenjem.